

השמות הברכה והכוכבים נח דנא-פיקארד

החומש שאנו פותחים השבוע נקרא חומש שמות. כשמו כן הוא, הרבה שמות מופיעים, במיוחד שמותיו של הקב"ה. אבל המדרש מסתכל על המילה מכוון אחר¹: "וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ, שְׁקוּלִים הֵן יִשְׂרָאֵל כַּצַּבָּא הַשָּׁמַיִם. נֹאמַר כֵּן שְׁמוֹת וְנֹאמַר בְּכּוֹכְבֵּי שְׁמוֹת שְׁנֵי מוֹנֵה מְסַפֵּר לְכּוֹכְבֵּי לְכֻלָּם שְׁמוֹת יִקְרָא, אִף הַקְּב"ה כְּשִׁירְדוּ יִשְׂרָאֵל לְמִצְרַיִם מִנֵּה מְסַפֵּר כִּמְהָ הֵן, וְלִפִּי שֶׁהֵם מְשׁוּלִים לְכּוֹכְבֵּי קְרָא שְׁמוֹת לְכּוֹלָם, הַדָּא הוּא דְכָתִיב וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'".

בעקבות המדרש כותב רש"י: 'אע"פ שמנאן בחייהן בשמותן, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן, שנמשלו לכוכבים שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר²: הַמוֹצֵא בְּמִסְפָּר צָבָא לְכֻלָּם בְּשֵׁם יִקְרָא'.

מהי החיבה של ה' לישראל? ה' לא בחר את עם ישראל מתוך תצוגה של עמים, כמו שבוחרים תפוחים בשוק. כדברי המהר"ל, הכוונה של "אשר בחר בנו מכל העמים" היא שה' ברא אותנו כן. החיבה היא ביטוי לקביעת מהותו של ישראל, עם בריאתו של עם ישראל³. מסופר שבכינוס מסוים אמר אחד המשתתפים על הראייה קוק זצ"ל שאהבת ישראל שלו העבירה אותו על דעתו. על זה צעק הרב צבי יהודה זצ"ל: "לאבא זצ"ל לא הייתה אהבת ישראל!". כל המשתתפים הופתעו, אז הסביר הרצ"ה: "לאבא הייתה הבנה עמוקה מה זה ישראל!".

ספר בראשית הוא ספר של יחידים, במיוחד האבות והאמהות. כלל מתחיל להיראות עם לידת השבטים ורק עכשיו עם תחילת ספר שמות, ישראל עולה על במת ההיסטוריה כעם. מהותו של ספר שמות היא בניית המבנה של העם הזה. חיבתו של ה' לעם ישראל היא החלטתו ליצור עם, לא אוסף של יחידים⁵: "עַם זֶה יִצְרַתִּי לִי תִהְיֶה יִסְפְּרוּ".

נאמר לאברהם שישראל משולים לכוכבים: "וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֲבָט נָא הַשָּׁמַיִם וְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרָעֲךָ"⁶. הפירוש הנפוץ הוא ברמה הרוחנית. אם עם ישראל עושה רצונו של מקום אז הוא ככוכבים, מעל כולם, דכתיב "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֶל-לְהִיךָ לְשֹׁמֵר לְעֲשׂוֹת אֵת כָּל מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם וּנְתַנֶּךָ ה' אֶל-לְהִיךָ עֲלִיּוֹן עַל כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ"⁷. אחרת הוא כחול הים וכולם דורכים עליו⁸.

¹ שמות רבה א, ג,

² תהלים קמז, ד,

³ ישעיהו מ, כו,

⁴ חיבה יתרה נודעת לו (אבות ג, ד) כאשר ישראל מודע לחיבה הזאת של הקב"ה אליו.

⁵ ישעיהו מג, כא

⁶ בראשית טו, ה

⁷ דברים כח, א

⁸ ע' בראשית לב, ג,

הרמב"ן⁹ מסביר שספר שמות מתחיל באות וא"ו כי הוא המשך של בראשית, לכן מנין בני ישראל ושמותיהם שהיה בפרשת ויחי מופיע שוב בפרשת שמות. לפני מותו קרא יעקב לבניו:

"הֲאֶסְפוּ וְאָגִידָה לְכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: הִקְבְּצוּ וְשָׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב"¹⁰. שמעו ליעקב שיסביר לכם את העבר ושמעו אל ישראל אשר יתאר לכם את המשך תהליך הבנייה והארגון של העם.

נסיים בעזרת דברי הזהר¹¹: 'בוא וראה, כתוב, 'המוציא במספר צבאם', שכל הצבאות והמחנות והכוכבים, הקב"ה הוציאם כל אחד ואחד בשם, איש מהם לא נעדר¹². בכל הכוכבים והמזלות של כל הרקיעים נתמנו נגידים ופקידים לשמש העולם, כל אחד ואחד כראוי לו, ואין לך עשב קטן בכל העולם, שאינו שולט עליו כוכב ומזל ברקיע, ועל כוכב ההוא יש ממונה אחד המשמש לפני הקב"ה כל אחד ואחד כראוי לו. כל הכוכבים שברקיעים, כולם משמשים על עולם הזה, וכולם ממונים לשמש כל דבר ודבר לאותם שבעולם הזה. ואינם צומחים ואינם גדלים, עשבים ואילנות ודשאים ועשבי השדה, חוץ במראה הכוכבים העומדים עליהם ונראים עליהם פנים בפנים, כל אחד ואחד כמו שראוי לו.

התאור הנ"ל של התהוות עם ישראל מזכיר את התפתחות היקום, לפי התאוריות המודרניות. בתחילת הדרך, החומר היה תוהו ובהו, אין מבנה ואין חיבור בין החלקיקים. לאורך הזמן החומר התארגן ונוצרו מבנים¹³: מערכת השמש, מערכות דומות לו בשביל החלב, גלקסיות אחרות, מצבורי גלקסיות וכו'. במערכת השמש כל כוכב לכת שונה מהשני, כל לוויין של כוכב לכת, כל אסטרואיד, ממלא פונקציה. מודלים חדשים מסבירים איך בעבר הרחוק כוכב צדק ואחריו שבתאי התקרבו אל השמש והתרחקו ממנו, כוך סדרו מקום לכדור הארץ המאפשר לחיות בו. דבר כזה טרם מצאו בשום מערכת אחרת בגלקסיה.

כך בעם ישראל "שְׁרֵי אֱלֹפִים שְׁרֵי מְאוֹת שְׁרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׁרֵי עֶשְׂרֵת"¹⁴. לכל אחד תפקיד משלו, התפקידים לא ניתנים להחלפה: כהן, לוי, ישראל, וכו'. יעקב בירך את בניו, דהיינו קבע לכל אחד את מקומו ואת תפקידו בכלל. יעקב קובע את המבנה, בפרשת שמות מתחיל הבצוע.

עוד נדבך. הכוכבים הם מקור אור ביקום. עד לפני חודשים ספורים, כל ידיעה שלנו על היקום נובעה מקליטת האור המגיע מכוכבים ומגלקסיות ומניתוחו. הפיזיקה המודרנית הבינה מזמן שהאור הנראה, האינפרה-אדומים, האולטרה-סגול וגם קרני גמה, כולם גלים אלקטרומגנטיים. אותה מהות, רק האורך הגל שונה. כמו שהכוכבים מקרינים בהרבה תדרים כך עם ישראל מקרין

⁹ על הפסוק שמות א, א,

¹⁰ בראשית מט, א-ב

¹¹ פרשת תרומה קע"א ע"ב - תרגום הסולם

¹² ישעיהו מ, כו

¹³ את גרעיני המבנים מוצאים בקרינת מיקרוגל קוסמית שגילו Wilson I Penzias לפני כ 50 שנה זכו לפרס

נובל. כיון צוות אסטרופיזיקאים חוקרים את הקרינה הזאת ומחפשים שם בכלים שלהם הוכחה של משהו

שהמהר"ל כבר כתב עליו. אבל ספק אם הם מכירים את המהר"ל.

¹⁴ שמות יח, כא

בהרבה תחומים שונים, ואומה"ע יכולות לקלוט את המסרים של עם ישראל. זה מה שנקרא אור לגויים¹⁵.

¹⁵ ישעיהו מטו,